

Op bezoek bij... CRKC

Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur

De reeks 'Op bezoek bij' zetten we verder tijdens een ontmoeting met Jan Klinckaert, de directeur van het departement Religieus Cultureel Erfgoed van het CRKC. Een gesprek dat niet toevallig plaatsgrijpt een jaar nadat de structuur van het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur fundamenteel gewijzigd werd. We weten dat men er terecht kan met vragen rond religieus erfgoed. Maar wat betekent dat dan concreet? En wat betekent de nieuwe werking voor de erfgoedsector?

Wat was de directe aanleiding voor de oprichting van het CRKC?

Jan Klinckaert: "Het CRKC startte begin 1998 zijn werking vanuit een gevoel van verontwaardiging over de slechte omgang met erfgoed in een

aantal religieuze instellingen. Erfgoed werd er ondoordacht van de hand gedaan en de religieuze gemeenschappen dreigden op die manier hun eigen geschiedenis en historische identiteit zomaar te verkwanselen. Vanuit de Kerk ontstond de vraag wat men er tegen kon doen. Welke middelen kan men aanwenden om het kerkelijk en religieus erfgoed te beschermen? Al snel werd duidelijk dat de meest prangende problemen zich situeerden bij de religieuze instituten, die als privaatrechtelijke instellingen hun patrimonium nagenoeg autonoom beheren, maar waarvan de draagkracht van de kloostergemeenschap duidelijk aan het afnemen was."

"Tegelijk zocht men voor de eeuwenoude Abdij van

Het CRKC is gevestigd in de Abdij van 't Park in Heverlee, een norbertijnenabdij die gesticht werd in 1129.

't Park een oplossing om deze prachtige site voor de toekomst te vrijwaren. De abdijgemeenschap werd er immers steeds kleiner, de zorg voor het waardevol erfgoedpatrimonium bleef groot. Om dit patrimonium te vrijwaren voor verval was het duidelijk dat een herbestemming zich opdrong. Uiteindelijk kon men de twee aan elkaar koppelen. Er zou een adviescentrum voor het religieuze erfgoed in Vlaanderen worden opgericht, dat onderdak zou krijgen in de historische Abdij van 't Park. Maar wat toen op deze manier een oplossing kreeg, is geen alleenstaand geval. Over heel Vlaanderen dienden zich steeds meer gelijkaardige vragen aan.”

“De kerkelijke overheden en oversten van religieuze instituten liepen al een tijdje met plannen rond over de oprichting van een centraal aanspreekpunt en adviescentrum voor het beheer van het religieus erfgoed. De ontmoetingsdag die de Vlaamse Contactcommissie voor Monumentenzorg in maart 1997 organiseerde heeft dit proces versneld. Het congres overtuigde de kerkelijke en religieuze overheden om snel een eigen initiatief te nemen. De binnenkerkelijke verankering van de instelling bood het belangrijke voordeel om de erfgoedwerking op het kerkelijk beleid af te stemmen en omgekeerd. Bovendien bood een dergelijke aanpak ook meer kansen om vanuit een vertrouwensrelatie het beheer van religieus erfgoed van kerkelijke en religieuze instellingen te begeleiden.”

Waarom kwam er in 2012 een grote wijziging in de structuur van het CRKC?

Jan Klinckaert: “Voorheen en dit sedert de stichting van de organisatie in 1998 legde CRKC zich nagenoeg uitsluitend toe op de zorg voor het roerend religieus erfgoed. In die hoedanigheid is CRKC sinds 2009 erkend als landelijk expertisecentrum voor het religieus cultureel erfgoed. De werking van dit expertisecentrum is ondergebracht in een tweede departement. In januari 2012 werd in de schoot van de bestaande organisatie een nieuw departement opgericht, dat zich richt op het onroerend kerkelijk erfgoed en de parochiekerken in het bijzonder. De structurele uitbreiding van de werking is een rechtstreeks gevolg van de uitvoering van de conceptnota ‘Een toekomst voor de Vlaamse parochiekerk’ van 24 juni 2011 van Vlaamse minister van Binnenlands Bestuur en Onroerend Erfgoed Geert Bourgeois.”

Waaruit bestaat die nieuwe werking?

Jan Klinckaert: “Het departement onroerend kerkelijk

erfgoed wil een kenniscentrum of expertisecentrum uitbouwen voor het beheer en het gebruik van het onroerend kerkelijk erfgoed. Het is bekend dat vele kerken onderbenut worden. Daardoor ontstaat er een steeds grotere discrepantie tussen het verminderde gebruik van de kerk voor de eredienst en de grote investeringen die nodig zijn om deze monumentale gebouwen in stand te houden. De conceptnota van minister Bourgeois nodigt kerk- en gemeentebesturen uit tot een reflectie over het gebruik en het beheer van onze kerkgebouwen en over de eventuele mogelijkheden van medegebruik, neven- en herbestemming.”

“De eerste opdracht, die CRKC in dit kader vervult, is een volledig overzicht brengen van de parochiekerken in Vlaanderen, van hun gebruik en beheer en van de noden van de onderscheiden kerkbesturen. Op dit moment loopt een bevraging bij alle kerkbesturen, die vandaag al voor meer dan 90 % werd beantwoord. Deze meting vormt de basis voor verdere beleidsacties, zoals de opmaak van de meerjarenplannen door de (centrale) kerkbesturen, waarin CRKC ook begeleidend optreedt.”

Jan Klinckaert, directeur van het CRKC, roept iedereen op om kennis te maken met het religieus erfgoed in eigen omgeving.

“Trajecten van herbestemming van kerken worden vanuit het CRKC eerder beperkt begeleid. Men wil vooral aan kerkbesturen instrumenten aanbieden, die kunnen helpen in het beheer of in het traject van valorisatie, medegebruik, her- of nevenbestemming van parochiekerken. Een aantal herbestemmingsdossiers wordt wel van nabij gevolgd om ervaring en kennis te verwerven en die daarna ook ter beschikking te stellen. Het CRKC wil als kenniscentrum de eventuele her- of nevenbestemming van kerkgebouwen met de nodige kennis en met voorbeeldprojecten inspireren en begeleiden.”

Het roerend religieus erfgoed is van bij het begin ook een belangrijke pijler van de werking van het CRKC. Hoe zet men daar op in?

Jan Klinckaert: “Omdat het veld zo uitgebreid is – bijna 1800 parochiekerken, ongeveer 1000 kloosters en een nog groter aantal (devotie)kapellen – is het van belang prioriteiten te stellen, afhankelijk van de hoogste nood. Het CRKC besteedt op dit moment veel aandacht aan het roerend erfgoed van de privaatrechtelijke religieuze instellingen, in het bijzonder de kloosters en abdijen. Dit patrimonium dreigt door het stelselmatig inkrimpen en verdwijnen van kloostergemeenschappen in de komende jaren voor een groot deel zonder beheer te vallen. Naast de registratie van deze collecties wordt werk gemaakt van de opmaak van bestemmings- en beheersplannen van deze collecties. Tegelijk maakt CRKC verder werk van het in kaart brengen van het complexe religieuze erfgoedveld, om hieruit nog een meer proactief beleid te kunnen ontwikkelen. Wist je bijvoorbeeld dat niet alleen gemeenten en kerkfabrieken, maar ook kloostergemeenschappen en zelfs de Vlaamse Gemeenschap eigenaar kunnen zijn van een parochiekerk?”

“De zorg voor de erfgoedcollecties van religieuze instituten blijft voorlopig een belangrijk aandachtspunt. Een goede registratie van deze collecties is de basisvoorwaarde en het startpunt van een goed beheer. Zij vormt ook de basis van de waardering en de selectie van collectiestukken en voor de opmaak van een aangepast bestemmings- en/of beheersplan. Zo nu en dan blijken erfgoedpareltjes in handen te zijn van volledig onwetende eigenaars. Het CRKC is voorstander om het religieus erfgoed zoveel mogelijk in zijn originele context en omgeving te behouden en te valoriseren, maar dat is niet altijd mogelijk. In dergelijke gevallen kunnen collectiestukken tijdelijk worden opgevangen in het transitdepot van CRKC, in afwachting van een definitieve kerkelijke of museale bestemming. CRKC onderhandelt vaak met lokale musea om er de belangrijkste collectiestukken van een (opgeheven) lokaal klooster onderdak te geven. In sommige gevallen kan het erfgoed mits goede afspraken met de nieuwe eigenaar of beheerder van het verlaten kloostergebouw ook gewoon ter plaatse blijven.”

Is alle religieus erfgoed dan de moeite?

Jan Klinckaert: “Het CRKC maakt onderscheid tussen de kerncollectie en andere collecties. De kerncollectie bevat de voorwerpen, die het dichtst staan

bij de geschiedenis, de ontwikkeling en de spiritualiteit van de instelling, aangevuld met collectiestukken met een belangrijke historische, kunsthistorische, religieuze of devotionele waarde. Bij de kerncollectie wordt gepoogd om deze maximaal te behouden en bij voorkeur niet op te splitsen. Deze kerncollectie is het erfgoedhart van de instelling en verdient er zo lang mogelijk te worden bewaard. Als dit niet mogelijk is wordt getracht het behoud en de verdere valorisatie te verzekeren, bijvoorbeeld door deze collecties onder te brengen in museale instellingen. Lokale oplossingen komen hiervoor het eerst in het vizier. We proberen ze als het ware te verankeren daar waar ze de grootste relevantie hebben. Voor de andere onderdelen van de collectie wordt een bestemmingsplan opgemaakt.”

“Wanneer het voorwerp geen grote waarde heeft in het erfgoedverhaal van bijvoorbeeld de congregatie, gaat men verder in de zoektocht naar mogelijkheden voor herbestemming. Men zoekt voor religieuze voorwerpen bij voorkeur naar een kerkelijke herbestemming en een hergebruik in een liturgische of religieuze context. Voor sommige voorwerpen is de erfgoedwaarde maar ook de herbruikwaarde door bijvoorbeeld de slechte staat van het voorwerp dermate beperkt, dat na goed overleg kan overwogen worden deze voorwerpen af te stoten en te vernietigen, eerder dan ze bloot te stellen aan mogelijk oneigenlijk gebruik of misbruik. Bij heel wat burgerlijk materiaal, waar er geen link is met de kloostergemeenschap of de erfgoedwaarde beperkt is, stelt men vaak verkoop voor. Wanneer bijvoorbeeld een lid van een kloostergemeenschap een muntenverzameling aanlegde, dan is de meerwaarde eerder verbonden aan de verzameling zelf. Voor het erfgoedverhaal van de gemeenschap is de meerwaarde nagenoeg onbestaande en vormt een nieuwe locatie of zelfs nieuwe eigenaar(s) geen minwaarde.”

En het erfgoed in onze parochiekerken dan?

Jan Klinckaert: “De dreiging is er iets minder groot omdat voor de parochiekerken via de kerkfabriek een lokaal beheer verzekerd is. Bovendien zijn het instellingen van publiek recht, waarop ook toezicht mogelijk is. Maar steeds vaker krijgen we vragen vanuit dat deel van de Kerk. Het hebben van een gedegen inventaris vormt opnieuw het vertrekpunt om te weten wat men met de collectie moet doen. Het CRKC werkt op dit terrein samen met andere erfgoedorganisaties en instellingen, zoals de dienst Erfgoed van de verschillende provincies en doet

ook beroep op freelance medewerkers. Het wil ook het lokaal initiatief op dit terrein stimuleren door middel van vorming. Zo hebben we een handleiding voor het inventariseren van religieus erfgoed opgemaakt. Voor het CRKC is het een doelstelling om zo veel mogelijk kerkbesturen aan te zetten tot het maken van een kwalitatieve inventaris. Via vorming wordt vrijwilligers de achtergrond geboden om zelf een basisinventaris op te stellen, waarin op een consequente en uniforme wijze een minimaal aantal gegevens zijn opgenomen, zodat voorwerpen altijd te herkennen en op te sporen zijn. CRKC wil ook verder inhoudelijk vormen en verzorgde onder meer ook een publicatie rond het religieus textiel. Daarnaast is er ook nog de website waar we informatie bieden in verband met wetgeving, verzekering, potentiële partners,...

Erfgoed kan pas echt naar waarde geschat worden na een beschrijving in een inventaris.

Welk contact hebben jullie met heemkringen?

Jan Klinckaert: “Tot op heden is er geen structurele samenwerking. Wel krijgen we soms vragen. Zo komt men bij ons terecht voor de identificatie van bepaalde voorwerpen. Vaak komen er ook vragen rond restauratie, en dan voornamelijk over welke restaurateur in aanmerking kan genomen worden, of waar de nodige centen te vinden. Ook de bewaring van het parochiearchief, behoort ook tot het lijstje van veel gestelde vragen.”

Jullie hebben net een grote verandering achter de rug. Wat brengt de toekomst?

Jan Klinckaert: “We willen nog meer dan vroeger inzetten op de inventarisatie van de collecties in onze religieuze instellingen. Tegelijk worden trajecten en instrumenten ontwikkeld voor de waardering, selectie en herbestemming van religieuze erfgoedcol-

lecties. De veranderingen in de kerk gaan nu snel en meer dan ooit is er nood aan begeleiding. We willen nog meer inzetten op vorming om de expertise die we in huis hebben door te geven. Tegelijk is het een goede manier om eventuele wantoestanden te detecteren.”

“Een ander punt waar we willen op inzetten is een museum. Dit was een doelstelling van bij het begin. Via tentoonstellingen wisten we al heel wat mensen in contact te brengen met religieus erfgoed in de site van de Abdij van 't Park. In 2003 werd het Museum Parkabdij als een nieuwe vzw opgericht om de uitbouw van een museum mogelijk te maken. De eerste restauraties werden uitgevoerd, de site en de collectie van de abdij zijn sinds 2008 opengesteld voor het grote publiek. Het museumproject geniet de ondersteuning van verschillende partners, onder meer de stad Leuven, de provincie Vlaams-Brabant en de Katholieke Universiteit. Het is de ambitie om het museum in de komende jaren verder uit te bouwen. Op het verlanglijstje staan eerst een regionale erkenning van het museum. Eenmaal de restauratie van het gebouwencomplex voltooid, wat naar verwachting nog wel zo'n vijf jaar kan duren, willen we met het museum een landelijke werking opzetten. We willen dan een museum vormen waar we het religieuze erfgoed van Vlaanderen bewaren, tonen en duiden.”

In het kort nog een boodschap voor iedereen met interesse in religieus erfgoed?

Jan Klinckaert: “Vlaanderen mag best fier zijn op het rijke en kwaliteitsvolle religieuze patrimonium, dat ons door generaties Vlamingen werd overgeleverd en vandaag nog in onze kerken en kloosters bewaard wordt. De belangrijkste opdracht blijft om dit erfgoed op een goede en betekenisvolle wijze over te dragen naar komende generaties. Hiervoor moet de waarde en de betekenis van dit erfgoed voldoende worden onderkend en gevaloriseerd. Inventarisatie is hiervoor de eerste en onmisbare stap, met oog voor betekenis en context. Kennis is immers het begin van het behoud.”

Hendrik Vandeginste

CRKC vzw

Abdij van Park 7

3001 Heverlee

016 40 60 73 – www.crkc.be